

บทที่ 2

การทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาวิจัยครั้งนี้เป็นการศึกษา การจัดการ โฮมสเตย์แบบมีส่วนร่วมของชุมชนเพื่อ การจัดการ โฮมสเตย์ภายใต้กระบวนการมีส่วนร่วมภายในชุมชน ผู้วิจัยศึกษาแนวคิด ทฤษฎี และ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ในประเด็นดังต่อไปนี้

1. แนวคิดการพัฒนาและส่งเสริมการจัดทำโฮมสเตย์
2. แนวคิดการมีส่วนร่วมของชุมชนเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน
3. แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง
4. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1. แนวคิดการพัฒนาและส่งเสริมการจัดทำโฮมสเตย์

อุตสาหกรรมท่องเที่ยวเป็นอุตสาหกรรมบริการที่สร้างงาน สร้างรายได้กระจายสู่ท้องถิ่น และมีส่วนช่วยให้ท้องถิ่นมีสถานภาพเป็นดินแดนที่น่าอยู่ มีฐานะทางเศรษฐกิจและสังคมดีขึ้น ประชาชนในท้องถิ่นมีคุณภาพชีวิตที่ดีตามลำดับ ดังนั้นการพัฒนาอุตสาหกรรมท่องเที่ยว ควรคำนึงถึงการใช้ทรัพยากรทางวัฒนธรรมอย่างมีประสิทธิภาพ โดยยึดหลัก การจัดการอย่างยั่งยืนและเป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม จากแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 8 ที่เน้นบทบาทการพัฒนาชุมชนและการที่รัฐบาลออกกฎหมาย การกระจายอำนาจสู่ท้องถิ่น เป็นแรงผลักดันให้องค์กรท้องถิ่นและหน่วยงานต่าง ๆ ให้ความสำคัญกับการสร้างรายได้ให้กับชุมชนโดยใช้การท่องเที่ยว เป็นจุดขาย จึงทำให้เกิดกิจกรรมการท่องเที่ยวหลายรูปแบบในชุมชน ซึ่งการจัดกิจกรรมโฮมสเตย์เป็นรูปแบบการท่องเที่ยว ที่ได้รับความสนใจมากทั้งจากองค์กรท้องถิ่น องค์กรเอกชนและหน่วยงานภาครัฐรูปแบบหนึ่ง สอดคล้องกับทฤษฎีการพัฒนาสังคมของ ดร .เอนสมิงเงอร์ (สัญญา สัญญาวิวัฒน์, 2547, 27) ที่กล่าวว่าเป้าหมายของการพัฒนา คือ การพัฒนาคน กล่าวคือ การทำให้เขาสามารถพึ่งตนเองได้อย่าง นับถือตนเอง และการพัฒนาแบบมีส่วนร่วม ให้ผู้มีส่วนร่วมต้องมีความรับผิดชอบในการแก้ปัญหา ด้วยตนเอง

โฮมสเตย์ เป็นรูปแบบของสถานที่พักอีกชนิดหนึ่งซึ่งกำลังได้ ได้รับความสนใจ จาก นักท่องเที่ยว เป็นอย่างมาก เนื่องจากเป็นรูปแบบการเดินทางท่องเที่ยวที่ผสมผสานระหว่าง การท่องเที่ยว และสถานที่พักที่ทำให้นักท่องเที่ยวได้เรียนรู้ถึงการอยู่ การกิน การดำรงชีวิตประจำวัน ตลอดจนประเพณีวัฒนธรรมของชุมชนท้องถิ่นที่เป็นชีวิตจริงนอกเหนือ ออกจากจะเที่ยวชมแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติโดยทั่ว ๆ ไป (สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย, 2548)

กระทรวงท่องเที่ยวและกีฬาได้พัฒนารูปแบบโฮมสเตย์มาตรฐานไทยหรือที่เรียกอีกอย่างหนึ่งว่าที่พักสัมผัสวัฒนธรรมชนบทมาตรฐานไทย ซึ่งหมายถึง บ้านที่อยู่ในชุมชนชนบทที่มีประชาชนในชุมชนเป็นเจ้าของ และเจ้าของบ้านหรือสมาชิกในครอบครัวอาศัยอยู่ประจำ หรือใช้ชีวิตประจำวันอยู่ในบ้านดังกล่าว นอกจากนี้ บ้านดังกล่าวต้องมีความพร้อมในการเป็นโฮมสเตย์ (<http://www.homestaythai.org>, 2548) กล่าวคือ

1. เจ้าของบ้านและสมาชิกในครอบครัวต้องถือว่าการทำโฮมสเตย์เป็นเพียงรายได้เสริม นอกเหนือรายได้จากอาชีพหลักของครอบครัวเท่านั้น
2. มีพื้นที่ใช้สอยภายในบ้านเหลือและไม่ได้ประโยชน์ สามารถนำมาดัดแปลงให้นักท่องเที่ยวเข้าพักได้
3. นักท่องเที่ยวต้องเข้าพักค้างแรมในบ้านเดียวกับที่เจ้าของบ้านอาศัยอยู่ โดยมีโอกาสแลกเปลี่ยนเรียนรู้วัฒนธรรมและวิถีชีวิตระหว่างกัน
4. สมาชิกในครอบครัวต้องมีความยินดีและเต็มใจที่จะรับนักท่องเที่ยวให้เข้ามาพักค้างแรมในบ้าน พร้อมทั้งถ่ายทอดวัฒนธรรมอันดีงามของท้องถิ่นนั้นแก่นักท่องเที่ยว
5. เจ้าของบ้านและสมาชิกในครอบครัวให้ความร่วมมือกับชุมชนในการจัดการโฮมสเตย์เป็นอย่างดี
6. บ้านนั้นควรเป็นสมาชิกของกลุ่ม ชมรม หรือ สหกรณ์ ที่ร่วมกันจัดการโฮมสเตย์ของชุมชนนั้น

การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (2542, 12) กล่าวถึงแนวคิดเกี่ยวกับการท่องเที่ยวแบบโฮมสเตย์ในปัจจุบัน ได้ปรับรูปแบบเพิ่มขึ้น กล่าวคือ มิได้มีกรอบจำกัดอยู่เฉพาะชุมชนเกษตรกรรมเท่านั้น สามารถสร้างรูปแบบท่องเที่ยวดังกล่าวได้ในหลายพื้นที่ ดังเช่น พื้นที่ที่เป็นธรรมชาติ ดังที่ปรากฏในอำเภออุ้มผาง จังหวัดตาก และพื้นที่ที่มีแหล่งโบราณ ที่บ้านปราสาท ตำบลธารปราสาท อำเภอนีนสูง จังหวัดนครราชสีมา

ราไฟพรหม แก้วสุริยะ (2541, 52) กล่าวว่า การท่องเที่ยวแบบโฮมสเตย์ ในต่างประเทศสามารถจัดได้ ทั้งในเมืองและในชนบท โดยที่แนวคิดของโฮมสเตย์นี้ได้ มีการอธิบายขอบเขตความหมายกว้างมากกว่าการท่องเที่ยวในแหล่งเกษตรกรรม แต่พื้นฐานด้านบริหารจัดการไม่แตกต่างกัน กล่าวคือ การท่องเที่ยว รูปแบบนี้เป็นส่วนหนึ่งของการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ โดยเน้นการจัดการเชิงธุรกิจชุมชน ด้านการจัดการ นั้นบางส่วน พบว่ามีความแตกต่างในการท่องเที่ยวเชิงนิเวศทั่วไป คือ เจ้าของบ้านในแหล่งท่องเที่ยวจะจัดสรรห้องๆ หนึ่งไว้ให้บริการพักแรมแก่นักท่องเที่ยว แต่รูปแบบการพักผ่อนของนักท่องเที่ยว จะได้รับจะแตกต่างไปจากการพักผ่อนในโรงแรม รีสอร์ท หรือเกสต์เฮ้าส์ เพราะการพักอยู่กับเจ้าของบ้านนี้ทั้ง 2 ฝ่าย คือ เจ้าของบ้านและนักท่องเที่ยวต่างเปิดใจที่จะเรียนรู้วิถีชีวิตความเป็นอยู่ แลกเปลี่ยนความคิดเห็นและ

วัฒนธรรมซึ่งกันและกัน นักท่องเที่ยวจะได้รับประสบการณ์แปลกใหม่ที่เป็นมิตร การรับนักท่องเที่ยวมาค้างคืนในบ้านนั้น ทั้ง 2 ฝ่ายต่างมีความพึงพอใจทราบรายละเอียดของกันและกันก่อน จุดขายของโฮมสเตย์แต่ละแห่งคือเอกลักษณ์ขนบธรรมเนียมประเพณีเฉพาะท้องถิ่นนั้น ๆ ซึ่งไม่สามารถหาได้ในท้องถิ่นอื่น ๆ หรือที่เรียกกันว่า การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ (บิสิเนสไทย, 2003)

ในการพัฒนาและส่งเสริมการจัดทำโฮมสเตย์ต้องมองหลายมิติ โดยพิจารณาตามวิถีชีวิตที่แตกต่างกัน ขึ้นอยู่กับชุมชนนั้น ๆ โดยการจัดทำโฮมสเตย์ ต้องมองว่าบ้านไม่ใช่แค่เป็นที่พักเท่านั้น แต่ต้องประกอบด้วย คน และจิตวิญญาณของชุมชน การส่งเสริมและพัฒนาจะต้องสร้างฐานของชุมชนให้แน่นและพร้อมก่อน ในแต่ละชุมชนต้องมีจุดยืนที่ชัดเจน มีวิถีชีวิตวัฒนธรรม ประเพณีที่แสดงออกถึงความเป็นไทย และสิ่งที่สำคัญการเต็มใจที่จะต้อนรับผู้มาเยือน การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมซึ่งในการพัฒนาชุมชนต้องมีการพัฒนาในด้านสิ่งแวดล้อม เศรษฐกิจ สังคม และจิตวิญญาณ ให้สมดุลกันเพื่อก่อให้เกิดการพัฒนาที่ยั่งยืน ให้ชุมชนเป็นเจ้าของกิจการเอง มีการแบ่งปันผลประโยชน์โดยเป็นธรรม ส่วนการพัฒนาการจัดทำโฮมสเตย์ให้ได้มาตรฐานนั้น ททท. (2548)เสนอว่า ต้องมองทั้ง 3 ด้าน คือ

1. ด้านภูมิประเทศ สภาพแวดล้อมและกิจกรรมทางประเพณี วัฒนธรรม การท่องเที่ยวแบบต่าง ๆ
2. ด้านที่พัก บ้านตามวิถีชีวิตของแต่ละชุมชน โดยมองเรื่องความสะดวกเป็นหลัก
3. ด้านคนในชุมชนต้องให้ความรู้พร้อมและสร้างจิตสำนึกให้มีจุดยืนของตนเอง และสำนักพัฒนาการท่องเที่ยว ได้เสนอแนะเพิ่มเติมว่า ในการพัฒนาโฮมสเตย์ กำเนิดถึงวิถีชีวิตที่เรียบง่ายแบบสังคมชนบทวัฒนธรรมท้องถิ่นที่มีเอกลักษณ์เฉพาะ ความปลอดภัย ความสะดวก ห้องพักพร้อมอาหาร กิจกรรมทางการท่องเที่ยว การจัดกิจกรรมที่พัวพันวัฒนธรรมชนบท ควรที่จะมีการรวมกลุ่มจัดตั้งในรูปของกลุ่ม /ชมรม/สหกรณ์ ซึ่งสมาชิกและคนในชุมชนจะต้องมีความเข้าใจและมีส่วนร่วมในด้านการจัดการ (<http://www.homestaythailand.org>, 2548)

ในด้านการจัดการโฮมสเตย์ที่คืนั้น มิ่งสรรพ ขาวสะอาดและคณะได้เสนอเกณฑ์การวัดไว้ การจัดการโฮมสเตย์ที่ดี 7 ประการคือ (มิ่งสรรพ ขาวสะอาดและคณะ, 2549, 137-139)

1. การคัดเลือกบ้านพักเข้าโครงการ
2. ความมั่นคงแข็งแรงและความสวยงามของบ้านพัก
3. การจัดการบริเวณบ้านพัก
4. คุณภาพของที่นอนและความสะอาด
5. คุณภาพของอุปกรณ์ในห้องน้ำและความสะอาด
6. อาหารและรสชาติถูกหลักโภชนาการ

7. ความสะอาดของน้ำดื่ม น้ำใช้
8. คุณภาพและความสะอาดของภาชนะใส่อาหาร

2. แนวคิดการมีส่วนร่วมของชุมชนเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน

การมีส่วนร่วมทำให้เกิดความรู้สึกเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันและความรู้สึกเป็นเจ้าของท้องถิ่นซึ่งพร้อมที่จะดูแลตัวเอง ความผูกพันกับท้องถิ่นจะมีมากขึ้นและความสนใจในการพัฒนาท้องถิ่นก็จะตามมา โดยหลักการมีส่วนร่วม (Participatory Action Research : PAR) คือ การดำเนินการพัฒนาและวิจัยการพัฒนาไปพร้อมกัน โดยทั้งเจ้าหน้าที่พัฒนาและประชาชนร่วมช่วยกันดำเนินการ ในเชิงทฤษฎีแล้ว การมีส่วนร่วมต่อการดำเนินกิจกรรมหรือโครงการพัฒนานั้น มีหลากหลายมิติ สามารถจำแนกออกได้เป็นมิติต่าง ๆ ประกอบด้วย

1. มิติแรก ร่วมศึกษาและวิเคราะห์ปัญหา ซึ่ง เป็นการที่ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการศึกษาชุมชน วิเคราะห์ชุมชน ค้นหาปัญหาและสาเหตุของปัญหาภายในชุมชนร่วมกัน และมีส่วนในการจัดลำดับความสำคัญของความต้องการด้วย เป็นการกระตุ้นให้ประชาชนได้เรียนรู้สภาพของชุมชน วิถีชีวิต สังคม ทรัพยากร และสิ่งแวดล้อมเพื่อใช้เป็นข้อมูลเบื้องต้นในการจัดทำและประกอบการพิจารณาวางแผนงานวิจัย

2. มิติที่สอง ร่วมวางแผน เป็นการวางแผนการพัฒนาหลังจากได้ข้อมูลเบื้องต้นของชุมชนแล้ว และ นำข้อมูลมาวิเคราะห์หาปัญหา สาเหตุของปัญหาเรียบร้อยแล้ว ก็นำมาอภิปรายแสดงความคิดเห็นร่วมกันเพื่อกำหนดนโยบายและวัตถุประสงค์ของโครงการ การ กำหนดวิธีการ และแนวทางการดำเนินงาน ตลอดจนกำหนดทรัพยากรและแหล่งทรัพยากรที่จะใช้เพื่อการวิจัย

3. มิติที่สาม ร่วมดำเนินการ เป็นการมีส่วนร่วมของประชาชนในการดำเนินการพัฒนาหรือเป็นขั้นตอนปฏิบัติการตามแผนการวิจัยที่ได้วางไว้ ขั้นตอนนี้เป็นขั้นตอนที่ประชาชนมีส่วนร่วมในการสร้างประโยชน์ให้กับชุมชน โดยการสนับสนุนด้านเงินทุน วัสดุอุปกรณ์ และแรงงาน รวมทั้งการเข้าร่วมในการบริหารงาน การประสานขอความช่วยเหลือจากภายนอกในกรณีที่มีความจำเป็น

4. มิติที่สี่ ร่วมรับผลประโยชน์ โดยประชาชนต้องมีส่วนร่วมในการกำหนดการแจกจ่ายผลประโยชน์จากกิจกรรมการวิจัยในชุมชนในพื้นที่ที่ทำเทียม เสมอภาคกัน

5. มิติที่ห้า เป็นการมีส่วนร่วม ติดตามประเมินผล การดำเนินงานวิจัย และผลของการพัฒนาจากการดำเนินการไปแล้วว่าสำเร็จตามวัตถุประสงค์หรือไม่ มีปัญหาอุปสรรคและข้อจำกัดอย่างไร เพื่อแก้ไขปัญหาดังกล่าวที่เกิดขึ้นได้ทันที และนำข้อผิดพลาดไปเป็นบทเรียนในการดำเนินการต่อไป (ชัชวาลย์ ทัดศิวัช, 2545, 1)

สัมฤทธิ์ กางเพ็ญ (2527, 6) ได้กล่าวถึงการมีส่วนร่วม หมายถึง การเปิดโอกาสให้ผู้ปฏิบัติงานหรือผู้ที่เกี่ยวข้อง มีส่วนในการทำงานที่จะทำให้เกิด ความรู้สึกเกี่ยวข้องกับผูกพันกับงานหรือองค์กรนั้น ๆ ความรู้สึกผูกพันเกี่ยวข้องที่ว่านี้หากการตัดสินใจดำเนินการอย่างหนึ่งอย่างใดร่วมกันแล้วจะเป็นผลให้เกิดข้อผูกพันหรือสิ่งที่ตกลงใจร่วมกัน

นพกาญจน์ เมตตานนท์ (2541, 35) ได้อธิบายขั้นตอนการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาชุมชนไว้ 5 ลักษณะ ดังนี้

1. การมีส่วนร่วมในการวิเคราะห์สภาพชุมชน วิเคราะห์ปัญหาและหาสาเหตุของปัญหา
2. การมีส่วนร่วมในการคิด ตัดสินใจว่าควรทำอะไร อย่างไร เพื่อแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น เพื่อปรับปรุงความเป็นอยู่ให้ดีขึ้น ขั้นตอนนี้รวมถึงการร่วมกันแสดง ความคิดเห็นในการวางแผนจนถึงสิ้นสุดกิจกรรม ร่วมระบุความต้องการ ตั้งเป้าหมาย และวัตถุประสงค์ของการพัฒนาและร่วมตัดสินใจในการใช้ทรัพยากร
3. การมีส่วนร่วมในการดำเนินการ โดยร่วมกันบริหารกิจกรรมการใช้ทรัพยากรหรือช่วยสนับสนุนทรัพยากร และการร่วมลงแรงในกิจกรรมการพัฒนา
4. การมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ทั้งในแง่วัตถุ และสังคมในพื้นที่เท่าเทียมกัน
5. การมีส่วนร่วมในการประเมินผล เพื่อหาข้อดี ข้อเสีย และอุปสรรคของการดำเนินงาน แล้วนำมาเป็นบทเรียน หรือประสบการณ์เพื่อปรับปรุงการดำเนินงานของชุมชน

การที่ชุมชนเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการมีส่วนร่วมทำให้เกิดการเรียนรู้ที่เป็นอิสระ มีการคิดค้นบนพื้นฐานของความเป็นจริงของการดำรงชีวิตในสังคมและวัฒนธรรมไทย ดังนี้ เสน่ห์ จามริก (2545 , 5-14) กล่าวว่างานวิจัยชาวบ้านต้องสลับกรอบความคิด (Conceptual Framework) ออกไปแล้วจึงแสวงหาฐานคิด ที่อยู่บนฐานของความจริงในสภาวะทางภูมิศาสตร์และสังคม วัฒนธรรมของเรา ให้ชาวบ้านได้เกิดการเรียนรู้จากภายใน (Inside out) หมายถึง การเรียนรู้ที่เราจะต้องค้นหาจากภายในของเรา งานวิจัยชาวบ้านคือ การคิดค้นจากภายในของเราเพราะทราบกันดีว่า ชาวบ้านก็มีชีวิตอยู่กับประเพณี ภูมิปัญญา แต่สิ่งเหล่านี้ถูกละเลย ทอดทิ้งและถูกบ่อนทำลายมาเป็นเวลาช้านาน งานวิจัยชาวบ้านเป้าหมายแรก คือ ต้องฟื้นฟูการเรียนรู้จากภายใน เช่น ในชุมชนต่าง ๆ ชาวบ้านเองก็รู้จักทรัพยากรของตนเอง รู้จักภูมิปัญญาของตนเอง ประเพณีความสัมพันธ์ภายในชุมชน จุดเน้นงานวิจัยท้องถิ่น คือเน้นที่กระบวนการมากกว่าผลลัพธ์ ดังนั้นลักษณะงานวิจัยท้องถิ่นตามที่ สิ้นธุ์ สโรบล (2545, 47) เสนอรูปแบบการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม ที่เริ่มตั้งแต่การตั้งโจทย์วิจัย หรือค้นหาปัญหาในพื้นที่หรือวิเคราะห์สถานการณ์ร่วมกัน การคิดการวางแผน และการปฏิบัติตามที่ชุมชนหรือท้องถิ่นวางแผนไว้ ร่วมศึกษาข้อมูลและวิเคราะห์ข้อมูล และสร้างเส้นทางที่จะเดินต่อ

ข้อสรุปการสร้างสรรค์ปัญญา เพื่อพัฒนาท้องถิ่นเป็นไปได้อย่างจริงจังบนฐานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น พบว่าผลที่เกิดขึ้นพอจะจำแนกได้ 3 องค์ประกอบ คือ

1. เกิดผลที่คนทำที่สัมผัสประเมินจากงานในพื้นที่ทั้งหลาย หลังจากเข้าร่วมกระบวนการ แล้วมีการเปลี่ยนในตัวคน นั่นคือ มีความศรัทธา (ศรัทธาในตัวเอง ศรัทธาในความจริง ในเพื่อนร่วมชะตากรรม)

2. คนมีศีล มีความสัมพันธ์กันใหม่ ก็คือเป็นฐานความสัมพันธ์ที่เกื้อกูลกัน แบ่งปันกัน ไม่เบียดเบียนกัน

3. คนมีกระบวนการเรียนรู้ มีการเรียนรู้ มีการหาข้อมูลเพื่อเอามาประกอบพิจารณา คือ การให้โอกาส (ต่อตนเอง ต่อผู้อื่น โดยเฉพาะการให้โอกาสทางด้านความคิด ซึ่งเป็นรากฐานประชาธิปไตย) การให้การเปลี่ยนแปลงขององค์ความรู้ และสุดท้ายคือ การเป็นชุมชน การเกิดเครือข่าย (สมคิด แก้วทิพย์, 2545, 45)

สำนักพัฒนาการท่องเที่ยวและกีฬา (2552, 59) ให้ความหมายของคำว่า เครือข่าย คือ การประสานความร่วมมือระหว่างกัน โดยมีข้อตกลงร่วมกันอย่างกว้าง ๆ ไม่มีลักษณะบังคับบัญชา แต่เป็นไปในลักษณะพันธะสัญญา โดยประโยชน์ของเครือข่าย ช่วยให้เกิดการแลกเปลี่ยนความคิด การแลกเปลี่ยนข้อมูลประสบการณ์ แรงบันดาลใจ และทักษะต่าง ๆ มีแง่มุมมองจากหลายคนหลายองค์กร มีเพื่อนที่มีความต้องการคล้ายกัน คิดและอุดมการณ์เหมือนกันก่อให้เกิดความสามัคคี ให้กำลังใจกัน และช่วยเหลือกันในรูปแบบต่าง ๆ ร่วม มือกันทำ แบ่งงานกันทำช่วยเหลือกันและกัน เสริมพลังอำนาจในการต่อรอง

แนวความคิดในการพัฒนาอย่างยั่งยืน ซึ่งเกิดขึ้นตั้งแต่ทศวรรษที่ 1960 ได้ปรากฏอย่างเด่นชัด และยอมรับกันอย่างแพร่หลายในปลายทศวรรษที่ 1970 หลักการพัฒนาอย่างยั่งยืนต้องกระทำพร้อม ๆ กัน 3 มิติ คือ การพัฒนาเศรษฐกิจ การพัฒนาสิ่งแวดล้อมทั้งด้านกายภาพและชีวภาพ และการพัฒนาด้านสังคม วัฒนธรรม และเป็นการพัฒนาบูรณาการ (ซูลิทธิ ชูชาติ, 2548, 91-95) พระธรรมปิฎก ได้อธิบายเพิ่มเติมว่า การพัฒนาที่ยั่งยืนมีลักษณะเป็นการพัฒนาที่บูรณาการ (Integrated) คือ ทำให้เกิดเป็นองค์รวม (Holistic) หมายความว่าองค์ประกอบทั้งหลายที่เกี่ยวข้องจะต้องมาประสานกันครบองค์และมีลักษณะอีกอย่างหนึ่ง คือ มีคุณภาพ ซึ่งการยึดหลักการพัฒนาแบบองค์รวมกระทำพร้อม ๆ กันและเกิดการพัฒนากลมกลืนระหว่างระบบเศรษฐกิจ ระบบสังคม-วัฒนธรรม ระบบ นิเวศและสิ่งแวดล้อม การพัฒนาอย่างยั่งยืนต้องยึดหลักการอนุรักษ์ทรัพยากรเพื่อตอบสนองความต้องการในอนาคตควบคู่กับปัจจุบันและศักยภาพในการรองรับของพื้นที่พัฒนา

การขยายตัวอย่างรวดเร็วของการท่องเที่ยวได้รับการวิพากษ์วิจารณ์ อย่างมากเช่นเดียวกับการพัฒนาเศรษฐกิจและเทคโนโลยี ทั้งนี้เพราะอุตสาหกรรมท่องเที่ยวเกี่ยวข้องกับการเสนอขาย

ผลผลิตด้านสิ่งแวดล้อมทางกายภาพ ชีวภาพและสังคมวัฒนธรรม ความมั่นคงสมบูรณ์ของสิ่งแวดล้อมดังกล่าวแล้วมีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องโดยตรงกับการท่องเที่ยว การเพิ่มขึ้นของนักท่องเที่ยวดังกล่าวมาแล้วย่อมส่งผลต่อการทำลายสิ่งแวดล้อมและส่งผลกระทบต่อความไม่ยั่งยืนของทรัพยากร ดังนั้นจึงเกิดแนวความคิดในการจัดการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน (Sustainable Tourism) เช่นเดียวกับการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมในระบบอื่น ๆ แนวคิดในเรื่องการท่องเที่ยวแบบใหม่จึงเริ่มเกิดขึ้นตั้งแต่ ค.ศ.1965 เมื่อ เฮทเซอร์ (Hetzer) ได้อธิบายถึงปฏิสัมพันธ์ระหว่างนักท่องเที่ยวกับสิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรม โดยเสนอแนะให้การท่องเที่ยวรับผิดชอบต่อปัจเจก ยั่งยืน 4 ประการคือ

1. การท่องเที่ยวต้องกระทบต่อสิ่งแวดล้อมน้อยที่สุด
2. การท่องเที่ยวต้องเคารพในวัฒนธรรมของท้องถิ่น และกระทบต่อวัฒนธรรมดังกล่าวแล้วน้อยที่สุด
3. การท่องเที่ยวต้องยอมให้ประชาชนในท้องถิ่นได้รับผลประโยชน์มากที่สุด
4. นักท่องเที่ยวได้รับความพึงพอใจจากกิจกรรมด้านการท่องเที่ยว

กล่าวโดยสรุปได้ว่า การพัฒนาการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน หมายถึง การพัฒนาทรัพยากรทางการท่องเที่ยวเพื่อตอบสนองความจำเป็นทางเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรมและสุนทรียภาพ โดยใช้ทรัพยากรอันทรงคุณค่าอย่างชาญฉลาดสามารถรักษาค่านิยมของธรรมชาติและวัฒนธรรมท้องถิ่นไว้ยาวนานที่สุด เกิดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมน้อยที่สุดและใช้ประโยชน์ได้ตลอดกาลยาวนานที่สุด

3. แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง

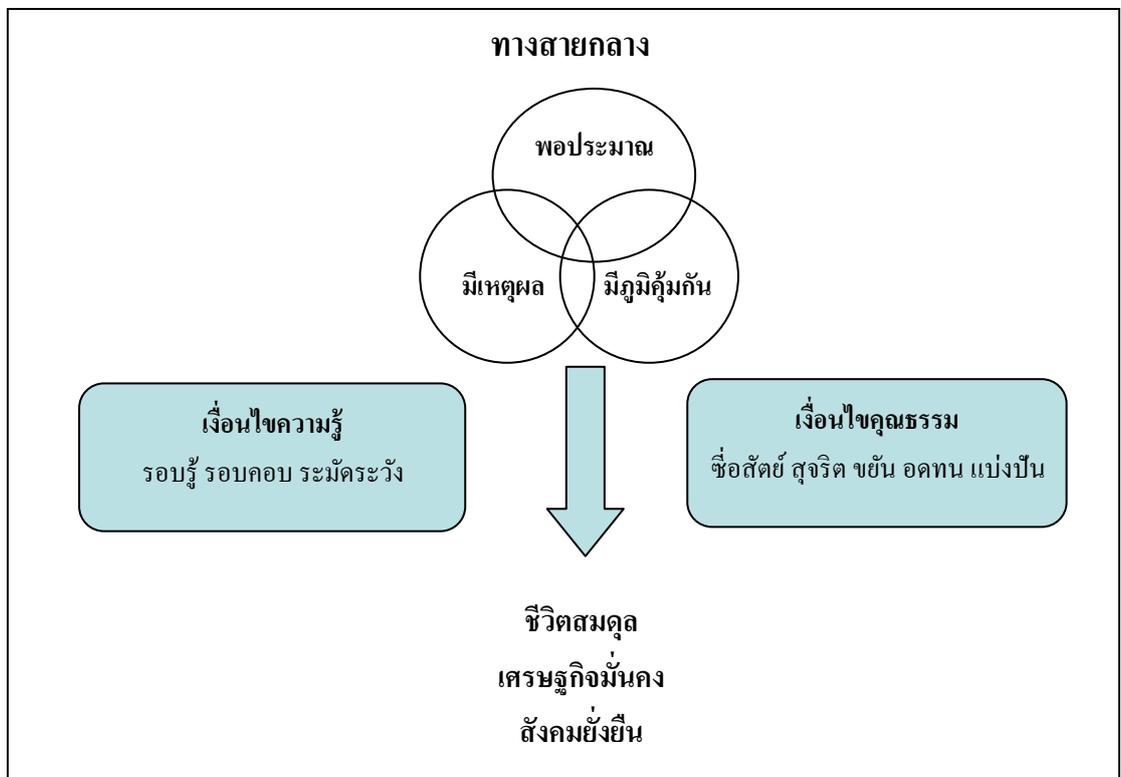
เศรษฐกิจพอเพียง (Sufficiency Economy) เป็นปรัชญาที่ชี้แนะทางการดำรงชีวิตที่พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชมีพระราชดำรัสแก่ชาวไทยนับตั้งแต่ปี พ.ศ. 2517 และมีความชัดเจนในช่วงวิกฤตเศรษฐกิจ ทรงมีพระบรมราโชวาทวันที่ 4 ธันวาคม พ.ศ. 2540 ให้แนวทางการแก้ไขปัญหาเศรษฐกิจของประเทศไทย ให้สามารถดำรงอยู่ได้อย่างมั่นคงและยั่งยืนในกระแสโลกาภิวัตน์และความเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ

เศรษฐกิจพอเพียงมีบทบาทต่อการกำหนดอุดมการณ์การพัฒนาของประเทศ โดยปัญญาชนในสังคมไทยหลายท่านได้ร่วมแสดงความคิดเห็น อย่างเช่น ศ. นพ.ประเวศ วะสี ศ. เสน่ห์ จามริก ศ.อภิชาติ พันธเสน และ ศ.ฉัตรทิพย์ นาถสุภา โดยเชื่อมโยงแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงเข้ากับวัฒนธรรมชุมชน ได้ช่วยให้แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงเป็นที่รู้จักอย่างกว้างขวางในสังคมไทย

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติได้เชิญผู้ทรงคุณวุฒิในทางเศรษฐกิจและสาขาอื่น ๆ มาร่วมกัน ประมวลและกลั่นกรองพระราชดำรัสเรื่องเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อบรรจุใน แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 9 และได้จัดทำเป็นบทความเรื่อง

"ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง" และได้นำความกราบบังคลทูลพระกรุณาขอพระราชทานพระบรมราชวินิจฉัย เมื่อวันที่ 22 ตุลาคม พ.ศ. 2542 โดยทรงพระกรุณาปรับปรุงแก้ไขพระราชทานและทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานพระบรมราชานุญาตให้นำบทความที่ทรงแก้ไขแล้วไปเผยแพร่เพื่อเป็นแนวทางปฏิบัติ ของ ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนประชาชนโดยทั่วไป เมื่อวันที่ 21 พฤศจิกายน พ.ศ. 2542

เศรษฐกิจพอเพียง เป็นปรัชญาที่ชี้ถึงแนวการดำรงอยู่และปฏิบัติตนของประชาชนในทุก ระดับตั้งแต่ครอบครัว ระดับชุมชนจนถึงระดับรัฐ ทั้งในการพัฒนาและบริหารประเทศให้ดำเนินไป ในทางสายกลาง ความพอเพียงหมายถึงความพอประมาณ ความมีเหตุผล รวมถึงความจำเป็นที่ จะต้องมียุทธศาสตร์ร่วมกันในตัวที่ตีพอสมควรต่อการมีผลกระทบใดๆ อันเกิดจากการเปลี่ยนแปลง ภายนอกและภายใน ทั้งนี้ต้องอาศัยความรอบรู้ ความรอบคอบ และความ ระมัดระวังอย่างยิ่งในการ นำวิชาการต่างๆ มาใช้ในการวางแผนและการดำเนินการทุกขั้นตอน และขณะเดียวกันจะต้อง เสริมสร้างพื้นฐานจิตใจของคนในชาติ โดยเฉพาะเจ้าหน้าที่ของรัฐ นักทฤษฎีและนักธุรกิจในทุก ระดับให้มีสำนึกในคุณธรรม ความซื่อสัตย์สุจริตและให้มีความรอบรู้ที่เห มาสม ดำเนินชีวิตด้วย ความอดทน ความเพียร มีสติปัญญา และความรอบคอบ เพื่อให้สมดุล และพร้อมต่อการรองรับการ เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วและกว้างขวางทุกด้านจากโลกภายนอกได้เป็นอย่างดี (คณะอนุกรรมการ ขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียง,2547 และwww.sufficiency economy.org)

ภาพที่ 2-2 แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง

ที่มา : <http://th.wikipedia.org>

ดร.สุวิทย์ เมษินทรีย์ (2549, 174) ได้วิเคราะห์หลักการของเศรษฐกิจพอเพียงว่าก่อให้เกิดความสมดุลในบริบทของการบริหารจัดการ ซึ่งความสมดุลแบ่งเป็น 2 ระดับคือ

1. ความสมดุลในระดับประเทศ ได้แก่ความสมดุลระหว่างทุนนิยมที่อิงตลาดกับทุนนิยมที่อิงสังคม

2. ความสมดุลในระดับองค์กรและปัจเจกบุคคล ได้แก่ความสมดุล 3 เรื่องคือความสมดุลระหว่างความเสี่ยงกับผลตอบแทน ความสมดุลระหว่างความฉลาดหลักแหลมทางธุรกิจ กับการจริยธรรมและความชอบธรรม และความสมดุลระหว่างขีดความสามารถศักยภาพกับเครือข่ายความร่วมมือ

ศูนย์ เศรษฐกิจพอเพียง (2549) แบ่งวิถีเศรษฐกิจพอเพียงออกเป็น 2 ระดับคือ วิถีเศรษฐกิจแบบพื้นฐาน และ วิถีเศรษฐกิจแบบก้าวหน้า โดยทั้งสองแบบมีขั้นตอนแตกต่างกันดังนี้

ตารางที่ 2-1 เปรียบเทียบวิถีเศรษฐกิจพื้นฐานกับวิถีเศรษฐกิจแบบก้าวหน้า

วิถีเศรษฐกิจพอเพียงแบบพื้นฐาน	วิถีเศรษฐกิจพอเพียงแบบก้าวหน้า
1. จับแก่นของปัญหา	1. กำหนดวิสัยทัศน์และพันธกิจ
2. มองลึกลงไปที่สาเหตุ	2. ค้นหาสาเหตุ
3. ตั้งทางเสียให้ถูกทิศ	3. กำหนดยุทธศาสตร์
4. เขียนคำปณิธาน	4. ทำแผนปฏิบัติการ
5. ช่มใจให้มุ่งมั่น	5. ลงมือปฏิบัติอย่างต่อเนื่อง
6. สร้างกำลังใจและกำลังปัญญา	6. แสวงหากัลยาณมิตร
7. ทบทวนความสำเร็จ	7. สรุปและประเมินผล

4. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ยุทธนา สมลา (2551) ศึกษาเรื่อง การบริหารจัดการ การแหล่งพักอาศัยแบบโฮมสเตย์ตามแนวทางปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง กรณีศึกษาหมู่บ้านบุญไทร อ.วังน้ำเขียว จ.นครราชสีมา ผลการศึกษาพบว่า การใช้หลักพอประมาณทำให้หมู่บ้านบุญไทรมีการวางแผนในการใช้ทรัพยากรอย่างเหมาะสมและเกิดประโยชน์ต่อชุมชนทั้งส่วนที่เป็นบ้านพัก การให้บริการ และกิจกรรมทางการท่องเที่ยว ล้วนเกิดจากการใช้ทรัพยากรท้องถิ่นเป็นหลัก ทำให้ลดต้นทุนในการดำเนินงานลง รวมถึงการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ นั้น ได้มีการกำหนดบทบาทหน้าที่ให้สอดคล้องกับศักยภาพของแต่ละบุคคล ทำให้การเข้าร่วมกิจกรรมนั้นไม่ส่งผลเสียต่อการดำเนินชีวิตประจำวันของเหล่าสมาชิก การใช้หลักการมีเหตุผล ทำให้การวางแผนการดำเนินงานของโฮมสเตย์บ้านบุญไทรมีความสอดคล้องกับเหตุและปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับชุมชน รวมถึงการเสนอข้อคิดเห็นต่าง ๆ ในการ

ดำเนินงาน การใช้หลักภูมิคุ้มกันทำให้สมาชิกโฮมสเตย์ลดความเสี่ยงทางการเงิน โดยมีสหกรณ์ออมทรัพย์ของชุมชนเป็นแหล่งเงินทุนดอกเบี้ยต่ำ ช่วยป้องกันผลกระทบต่อวัฒนธรรม ประเพณีท้องถิ่นและสิ่งแวดล้อมด้วยการปลูกฝังเยาวชนให้ช่วยกันดูแลรักษา ส่วนเงื่อนไขด้านความรู้ ส่งผลให้เกิดภูมิปัญญาท้องถิ่นมาประยุกต์กับศาสตร์สมัยใหม่ออกมาในรูปแบบของผลิตภัณฑ์ เพื่อสร้างรายได้ อีกทั้งยังสร้างความน่าสนใจให้กับโฮมสเตย์ด้วยการเป็นแหล่งเรียนรู้ด้านการเกษตร สุดท้ายคือเงื่อนไขด้านคุณธรรม ส่งผลให้การดำเนินงานมีความโปร่งใสและการกระจายรายได้ที่เป็นธรรม มุ่งไปที่ผลประโยชน์โดยรวมของชุมชนเป็นที่ตั้ง ทำให้เกิดความสามัคคีในก กลุ่มของสมาชิก

สุจิตราภา พันธุ์วิไล (2550) ศึกษาเรื่องศักยภาพและความต้องการในการวางแผนและจัดการการท่องเที่ยวของชุมชนในจังหวัดเชียงราย ผลการศึกษาพบว่า บทบาทของชุมชนมีพื้นฐานมาจากวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณี และวิถีชีวิตของชุมชนดั้งเดิมซึ่งอาศัยความคุ้นเคยกันของคนในชุมชน การปกครองชุมชนร่วมกันมายาวนานอย่างสันติสุข โดยอาศัยระบบการพึ่งพากัน ความรู้สึกอยากมีส่วนร่วมของชุมชนเกิดจากจิตสำนึกในการเป็นเจ้าของ ห่วงเห่นและเริ่มรู้สึกว่าจะมีผลกระทบเกิดขึ้นกับชุมชน ส่วนในกระบวนการพัฒนาการท่องเที่ยว เป็นการพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนในชุมชนใน 2 ลักษณะ คือ ผลประโยชน์ที่ชุมชนได้รับ และผลกระทบที่เกิดขึ้นกับชุมชน เริ่มจากการให้ข้อมูล การวางแผน การจัดการควบคุมดูแล การจัดบริการ การจัดกิจกรรมและการอนุรักษ์ ซึ่งประกอบด้วย 3 ขั้นตอนหลัก คือ การวางแผน การปฏิบัติการ และการติดตามประเมินผล ใน ด้านบทบาทขององค์การบริหารส่วนตำบล เป็นกลุ่มบุคคลหรือหน่วยงานที่รับผิดชอบโดยตรงต่อแหล่งท่องเที่ยว ปฏิบัติหน้าที่ตามกฎหมายและตามที่ได้รับมอบหมายอย่างจริงจัง ด้านความเข้าใจเกี่ยวกับการท่องเที่ยว ชุมชนมีระดับความเข้าใจเดียวกัน ว่า การท่องเที่ยวเป็นการเพิ่มรายได้ให้แก่ชุมชนในแหล่งท่องเที่ยวโดยนักท่องเที่ยวได้รับประโยชน์และมีความสุข และประเด็นความเข้าใจรองลงมา คือ การเน้นการเรียนรู้ ความเข้าใจ และสร้างจิตสำนึกในการรักษาธรรมชาติที่มีอยู่ในปัจจุบันให้ยังคงมีอยู่ถึงรุ่นลูกรุ่นหลานเป็นการท่องเที่ยวด้วยเช่นกัน

กฤษณา แสงแก้ว (2549) ศึกษาเรื่อง ความคิดเห็นของชุมชนคอยผาหมีที่มีต่อการจัดการท่องเที่ยวแบบโฮมสเตย์ ผลการศึกษาพบว่าด้านความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการท่องเที่ยวโฮมสเตย์พบว่าชุมชนเข้าใจว่าการท่องเที่ยวแบบโฮมสเตย์เป็นการท่องเที่ยวที่เน้นการอนุรักษ์ และในส่วนของชุมชนไม่มีความรู้ความเข้าใจคือเรื่องของสิ่งอำนวยความสะดวกเพื่อรองรับการท่องเที่ยวแบบโฮมสเตย์ ส่วนด้านองค์ประกอบของการท่องเที่ยวแบบโฮมสเตย์ พบว่าความตระหนักในความสำคัญของสิ่งแวดล้อมซึ่งนำไปสู่กระบวนการอนุรักษ์และพัฒนาทรัพยากรการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนเป็นจุดแข็ง มากที่สุด และรองลงมาคือ ประชาชนมีรายได้มากขึ้น ส่วนที่เป็นจุดอ่อนควรปรับปรุงคือการสร้างและปรับปรุงถนนของชุมชน

สุริยะ ศรีคลังไพร (2549) ศึกษาเรื่องการสร้างกระบวนการเรียนรู้ให้องค์กรชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการค้นหารูปแบบการจัดการขยะในพื้นที่ ต.บ้านกง และ ต.บ้านฝื่อ อ.หนองเรือ จ.ขอนแก่น พบว่า ปัญหาที่เกิดขึ้นกับชุมชนบ้านกง คือ ปัญหาขยะที่มีปริมาณเพิ่มขึ้นทุกวันเพราะมีการทิ้งขยะตามแหล่งท่องเที่ยวและตามข้างถนนที่เป็นเส้นทางสู่แหล่งท่องเที่ยวและชุมชน มีการทิ้งขยะตามรอบหมู่บ้าน ป่าชุมชน ที่สาธารณะ และคอนปู้ตา ซึ่ง เป็นสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ตามความเชื่อของชุมชนมาช้านานแล้ว จากปัญหาดังกล่าวทางองค์การบริหารส่วนตำบลบ้านกง ชุมชน วัด โรงเรียน สถานีอนามัย ชมรมผู้สูงอายุ อาสาสมัครสาธารณสุขหมู่บ้านและกลุ่มพัฒนาอาชีพบ้านกงกลาง พยายามที่จะร่วมมือแก้ปัญหาดังกล่าว แต่เนื่องจากที่ผ่านมาพบว่าชุมชนยังไม่ได้เข้าร่วมในกิจกรรมจัดการขยะ จึงจำเป็นต้องอย่างยิ่งที่จะต้องพัฒนากระบวนการเรียนรู้ เพื่อเตรียมความพร้อมให้กับชุมชนในการป้องกันปัญหาขยะที่จะส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและชุมชนเหมือนที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน กระบวนการแก้ปัญหขององค์การบริหารส่วนตำบลทั้งสองแห่ง มีความจำเป็นต้องเน้นเรื่องการดึงการมีส่วนร่วมของชุมชนในการออกแบบการทำงาน ให้ได้ร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมแก้ไข ปัญหา ทีมวิจัยและแกนนำชาวบ้านทั้ง 2 ตำบลจะร่วมกันระดมความคิดเห็นและสำรวจสภาพกว้างของปัญหาขยะในเขตตำบลนำมาวิเคราะห์และเรียนรู้สภาพปัญหาพร้อมกันเพื่อให้เห็นปัญหาและเกิดความตระหนักร่วมกัน อันจะนำมาสู่การร่วมคิดร่วมแก้ไขปัญหาและหาแนวทางในการแก้ไขปัญหาร่วมกันต่อไป

มิ่งสรรพ ขาวสอาดและคณะ (มิ่งสรรพ ขาวสอาดและคณะ, 2549, 141-145) ทำการศึกษาการจัดการท่องเที่ยวที่ดีในประเทศไทย 7 หมู่บ้าน พบว่าบ้านแม่กำปองและบ้านปลายโพงพางมีการจัดการที่พักโฮมสเตย์ได้ดีมาก โดยบ้านแม่กำปองมีการจัดการที่ได้มาตรฐานด้านการพัฒนาสินค้าและผลิตภัณฑ์ที่ดี การจัดการด้านความปลอดภัยและสุขอนามัยที่ดี การจัดการด้านการตลาดที่ดี การจัดการบ้านพักโฮมสเตย์ที่ดี ในขณะที่บ้านปลายโพงพางมี การจัดการด้านความปลอดภัยและสุขอนามัยที่ดี และการจัดการบ้านพักโฮมสเตย์ที่ดี ส่วนหมู่บ้านอื่นๆมีการจัดการท่องเที่ยวและการมีส่วนร่วมดีแต่การจัดการด้านที่พักโฮมสเตย์ยังไม่ดีตามมาตรฐานที่ตั้งไว้